

**TANITMA: Hatice ŞİRİN: *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*,
Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2016, 750 s.**

Soner TOKTAR¹

Ege Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Hatice Şirin'in *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi* adlı çalışması, VIII. yüzyıla kadar uzanan ve çok zengin bir söz varlığına sahip olan Türkçe üzerine yapılmış değerli bir eser ve aynı zamanda eski Türk dili çalışmalarına kaynaklık edecek bir başvuru kitabı niteliği taşımaktadır. Eserin ilk baskısı 2009'da, ikinci baskısı 2010'da yayımlanmıştır. 2016 baskısı ilk baskıların genişletilmiş üçüncü baskısıdır. Yazar eserini yeniden ele alma ve genişletme nedeni olarak, runik harfli Türk yazıtlarıyla ilgili

2009'dan sonra gerek Türkiye'de gerekse Türkiye haricinde yapılan nitelikli bilimsel çalışmaları göstermiştir. Ayrıca birinci ve ikinci baskıya ek olarak bu çalışmaya Moğolistan bölgesinden 25, Yenisey havzasından 56 ve Altay bölgesinden 12 yazıt eklenmiştir. Eserde toplam 103 yazıtın söz varlığı incelenmektedir.

Eserin tanıtım sayfa (1.-4. s.) ve *İçindekiler* (5. s.) bölümünden sonra gelen *Genişletilmiş 3. Baskının Ön Sözü* (17. s.) bölümünde yazar eserin yeniden basılma nedenlerine değinerek yeni baskıdaki farklılıklardan kısaca söz eder. *Kısaltmalar* (19. s.) bölümünden sonra gelen *Giriş* (26. s.) bölümü üç alt bölüme ayrılmıştır.

Amaç ve Yöntem (25. s.) bölümünde yazar, eseri yazma amacından bahsederken, bu amaçlardan birinin de eski Türk yazıtlarının, sanılanın aksine yalnızca askerî ve siyasi değil aynı zamanda gündelik hayatı da içine alan geniş bir söz varlığını içerdiğini ortaya koymak olduğunu söyler. Eserin klasik sözlük anlayışının aksine konulara ayrılarak

(tematik) ele alınması önemlidir. Yazar bu bölümde geçmişten günümüze kadar Türk dili üzerine yapılmış tematik çalışmalardan da bahsetmiştir. Eserde ele alınan söz varlığı öğeleri *Özel Ad Bilgisi ve Dil Bilgisi Öğeleri*, *Adlar ve Fülller*dir. Aşınma, dökülme vb. gibi tabii sebeplerle tam olarak okunamayan ve anlamlandırılmayan sözcükler için ise *Konusal Alanı Belirlenemeyenler* alt başlığı açılmıştır. Çalışmada belirlenen söz ve söz öbekleri; Latin harfli yazı çevirimi, runik harfli özgün biçimi ve anlamı şeklinde ortaya konmuştur. Ardından her sözcük yazıtlarda geçtiği örnek cümle içinde eğik olarak verilmiştir. Eserde kullanılan yazı çevirimi Prof. Dr. Talat Tekin'in *Orhon Yazıtları* adlı eseri esas alınarak oluşturulmuştur.

Konu Kaynakları (31. s.) bölümünde yazar, eserini oluştururken faydalandığı kaynaklardan bahsetmiştir. Yazar beş başlık altında ele aldığı bu bölümde, her başlığın altında ilgili çalışmaları kronolojik olarak sıralayarak bu çalışmalar hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca önemli bir not olarak, *Özgün Yazımlı, Harf Çevirimli ve Yazı Çevirimli Metin Kaynakları* (33. s.) başlığı altında, eserde yer alan Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı dönemlerine ait yazıtlar ile Yenisey yazıtlarının yazı çevirimleri ve özgün yazımlarının, bu yazıtlara dair yapılan çeşitli çalışmaların mukayesesi ile elde edildiğini belirtmiştir.

¹ Arş. Gör. Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, so_near91@hotmail.com

Yorum ve İncelemeler (49. s.) bölümünde Köktürk ve Ötüken Uygur yazıtlarında geçen 231 adet söz ve söz öbeği ele alınmıştır. Bu söz ve söz öbeklerinin bazıları için yazar tarafından yeni anlamlandırmalar önerilmiştir.

Çalışmanın ana kısmını oluşturan *Söz Varlığı* (201. s.) bölümü *Özel Ad Bilgisi ve Dil Bilgisi Öğeleri* (201. s.), *Konulara Göre Adlar* (301. s.), *Konulara Göre Fiiller* (445. s.) olmak üzere üç ana başlık ve bunlara bağlı alt başlıklar hâlinde oluşturulmuştur. Söz varlığına ait unsurların konularına göre (*tematik*) ayrılmış olması daha önce de belirttiğimiz gibi eserin ayırt edici bir yönüdür. Bu bölümde yer verilen söz ve söz öbekleri; Latin harfli yazı çevirimi, runik harfli özgün biçimi ve anlamı şeklinde ortaya konmuştur. Ardından söz veya söz öbeğinin yazıtlarda geçtiği yerler belirtilmiştir. Temel anlamı dışında başka konu alanında da geçen sözcükler ok işareti ile ilgili alana gönderilmiştir.

Sonuç (553. s.) kısmında yazar çalışmasında ele aldığı söz ve söz öbeklerinin sayısal verileri ile istatistiksel oranlarını vermiş ve Türkçenin söz varlığına dair bu veriler üzerinden bazı çıkarımlarda bulunmuştur. Buna göre yazar, sanılan aksine Türkçe söz varlığının yalnızca askerî ve siyasi unsurları içermediğini, günlük yaşama dair birçok unsuru da içerdiğini belirtmiştir. Ayrıca ele alınan söz ve söz öbeklerinin büyük bir kısmının temel anlamı dışında başka anlamlarda da kullanılıyor olması ve çok anlamlılık sürecini tamamlamış olması, yazara göre Türkçenin VII.-VIII. yüzyıldaki gelişmişlik düzeyinin göstergesidir. Sonuç kısmını takip eden *İstatistik Veriler* (557. s.) bölümünde, ele alınan söz ve söz öbeklerinin yazıtlarda kaç kez geçtiği tablo halinde verilmiştir.

Metinler (621. s.) bölümünde eserde ele alınan 103 yazıt çeviri yazı yöntemiyle verilmiştir. Yazar her bir yazıtın altında, o yazıtla ilgili daha önceden yapılan çalışmaları vermiştir. Yazıtlar bu çalışmaların mukayesesi yoluyla ortaya konmuştur. Bu bölümden sonra *Kaynaklar* (679. s.) ve *Madde Başları Dizini* (719. s.) bölümleri gelmektedir.

Bir dilin sahip olduğu söz varlığı ve bu söz varlığının tematik zenginliği o dili konuşan milletin de gelişmişlik düzeyinin bir göstergesidir. Eski Türk yazıtları üzerine yapılan her bir çalışma ile bu yazıtlarda kullanılan dilin zenginliği daha da fazla ortaya konmaktadır. Tanıtmaya çalıştığımız bu eserde de görüldüğü gibi, Türk milleti yalnızca askerlik ve siyasetle ilgili değil tarımla, sanatla, hukukla, gelenek ve göreneklerle, günlük yaşamın çeşitli safhalarıyla da ilgili bir söz varlığına sahiptir. Bu durum yalnızca savaşçı göçebe bir topluluk olarak görülen Orta Asya Türkleriyle ilgili zihinlerde kalıplaşan düşüncenin de kırılması demektir. Ayrıca yine yazıtlarda görülen çok anlamlılık ve eş anlamlılık gibi, oluşması uzun yıllar gerektiren dil hadiseleri, Türkçenin bilinenden daha eski tarihlerde de kullanıldığı savını kuvvetlendirmektedir. Eminiz ki yazıtlarla ilgili yapılacak bu gibi değerli çalışmalar sayesinde Türkçenin zenginliği daha da fazla ortaya konacak ve Türkçeyi konuşanlar sahip oldukları değerlerin farkına varacaktır.